

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БАС ПРОКУРАТУРАСЫ ЖАНЫНДАҒЫ
ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ОРҒАНДАРЫ АКАДЕМИЯСЫ

АКАДЕМИЯ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ
ПРИ ГЕНЕРАЛЬНОЙ ПРОКУРАТУРЕ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

**ОТБАСЫЛЫҚ-ТҰРМЫСТЫҚ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚ:
ҰРЫП-СОҒУ, ДЕНСАУЛЫҚҚА ҚАСАҚАНА ЖЕҢІЛ
ЗИЯН КЕЛТІРУ НЫСАНДАРЫН
КРИМИНАЛИЗАЦИЯЛАУ/ҚЫЛМЫСТЫҚ
СИПАТТАН АРЫЛТУ**

ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕУ

**КРИМИНАЛИЗАЦИЯ/ДЕКРИМИНАЛИЗАЦИЯ
ФОРМ СЕМЕЙНО-БЫТОВОГО НАСИЛИЯ:
ПОБОВ, УМЫШЛЕННОГО ПРИЧИНЕНИЯ
ЛЕГКОГО ВРЕДА ЗДОРОВЬЮ**

НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БАС ПРОКУРАТУРАСЫ ЖАНЫНДАҒЫ
ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ОРГАНДАРЫ АКАДЕМИЯСЫ

**ОТБАСЫЛЫҚ-ТҰРМЫСТЫҚ ЗОРЛЫҚ-
ЗОМБЫЛЫҚ: ҰРЫП-СОҒУ, ДЕНСАУЛЫҚҚА
ҚАСАҚАНА ЖЕҢІЛ ЗИЯН КЕЛТІРУ НЫСАНДАРЫН
КРИМИНАЛИЗАЦИЯЛАУ/ҚЫЛМЫСТЫҚ
СИПАТТАН АРЫЛТУ**

ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕУ

Нұр-Сұлтан, 2021

УДК 343.2/.7
ББК 67.408
О-81

Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасы жанындағы Құқық қорғау органдары академиясының бірінші проректоры, заң ғылымдарының докторы, профессор Қ.Қ. Сейтеновтың жалпы редакциялауымен.

Авторлық ұжым:

С.Б. Тапаев, з.ғ.к., қауымдастырылған профессор В.В. Хан, Т.А. Түсіп, философия докторы (PhD) Ә.С. Қуатова.

Отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылық: ұрып-соғу, денсаулыққа қасақана жеңіл зиян келтіру нысандарын криминализациялау/қылмыстық сипаттан арылту/ : ғылыми-практикалық зерттеу/ С.Б. Тапаев, В.В. Хан, Т.А. Түсіп Ә.С. Қуатова - Қосшы а. : Құқық қорғау органдары академиясы, 2021. – 502 б.

ISBN 978-601-7969-61-5

Ғылыми-практикалық зерттеу құқық қорғау органдарының қызметтік іс-әрекетін және ведомствоаралық өзара іс-қимылын жетілдіру мақсатында дайындалды.

Авторлық ұжым отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу және оған қарсы тұрудың заманауи мәселелерін қарастырды.

Басылым құқық қорғау органдарының қызметкерлеріне, сондай-ақ ғылыми қызметкерлерге, ЖОО оқытушыларына, докторанттарға, магистранттарға, ЖОО студенттеріне және басқа да мүдделі тұлғаларға арналған.

Ғылыми-практикалық зерттеу Қазақстан Республикасы Президенті Әкімшілігінің (ПӘ 2021 жылғы 2 сәуірдегі № 21-32-5.5 хаттамасы) және Қазақстан Республикасы Қауіпсіздік Кеңесінің (ҚК 2021 жылғы 14 сәуірдегі н/з хаттамасы) тапсырмасы бойынша жүргізілді.

Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасы жанындағы Құқық қорғау органдары академиясының Оқу-әдістемелік кеңесі ұсынған

УДК 343.2/.7
ББК 67.408
О-81

ISBN 978-601-7969-61-5

© Құқық қорғау органдары академиясы, 2021
© Қ.Қ. Сейтенов, С.Б. Тапаев, В.В. Хан, Т.А. Түсіп, Ә.С. Қуатова, 2021

Мазмұны

Кіріспе.....	8
1 Бөлім. Отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылық: құқықтық реттеудің қазақстандық және халықаралық тәжірибесі.....	9
1.1 Отбасының әл-ауқаты: отбасындағы кемсітушіліктің себептері мен шарттары.....	9
1.2 Қазақстан Республикасының отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі заңнамасына қысқаша талдау.....	27
1.3 Отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылық: заңды жауапкершіліктің типологиясы.....	39
1.4 Отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы іс-қимыл және оның алдын алу жөніндегі халықаралық тәжірибе (қысқаша талдау).....	50
1.5 Отбасылық-тұрмыстық қатынастардағы адам құқықтарын қорғау жөніндегі БҰҰ индикаторлары: ұлттық құқықтық институттардың траекториялары.....	68
2 Бөлім. Қазақстандық заңнамадағы отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылық нысандарын криминализациялау/қылмыстық сипаттан арылту процесі бойынша пікірталас.....	83
2.1 Отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылық нысандарын криминализациялауды жақтаушылардың ұстанымын сыни талдау (<i>ұрып-соғу, денсаулыққа қасақана жеңіл зиян келтіру</i>).....	83
2.2 Тұрмыстық зорлық-зомбылық нысандарын криминализациялауды/декриминализациялауды саралау (<i>салыстырмалы-статистикалық негіздер</i>).....	93
2.3 Отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылық (<i>ұрып-соғу, денсаулыққа қасақана жеңіл зиян келтіру</i>) нысандарын криминализациялау/қылмыстық сипаттан арылту бойынша әлемдік (<i>еуразиялық</i>) тәжірибе: салыстырмалы-құқықтық талдау.....	110

3 Бөлім. Отбасылық - тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы іс-қимыл мәселелері бойынша заңнамалық және құқық қолдану практикасын жетілдіру перспективалары.	139
3.1 Отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі нормативтік ережелерді құқықтық қолданудағы заңнамалық олқылықтар.	139
3.2 Отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі заңнамалық базаны жетілдіру тәсілі ретінде заңға тәуелді актілерді қабылдау.	156
3.3 Отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылық үшін жауапкершілікті көздейтін құқықтық нормалар санкцияларының модификациялары (<i>ұрып-соғу және денсаулыққа қасақана жеңіл зиян келтіру</i>).	171
3.4 Отбасылық-тұрмыстық сипаттағы қылмыстарды құқықтық реттеудің ұлттық моделі: қинау құрамы мен пробация институтының құқық қолдану резервтері.	192
Қорытынды.	211
Тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу және оған қарсы іс-қимыл мәселелері жөніндегі заңнамалық бастамалардың салыстырмалы кестесі.....	225
Қосымша.	237

КІРІСПЕ

Мемлекет отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы іс-қимыл мәселелеріне әрқашан ерекше назар аударған.

Қазақстан Республикасы Адам құқықтарын қорғаудың халықаралық стандарттарына қосыла отырып, отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылық деңгейін жеке адамға қарсы елеулі құқық бұзушылық ретінде қарастыра отырып, оны төмендету бойынша белсенді қадамдар жасауда.

Профилактикамен құқыққа қайшы оқиғаларға сәйкесінше әсер ету арасындағы реттеушілік теңгерімді іздеу бойынша бірнеше рет шаралар қабылданды. Барлық жағдайларда отбасын сақтау, отбасылық байланыстар мен құндылықтарды нығайту мүмкіндігі ескерілді. Заң шығарушылар құқық бұзушылар үшін құқықтық жеңілдіктер іздеді және оның орнына отбасының әр мүшесінің құқықтарын сақтаудың құқықтық кепілдіктерін талап етті.

Ең оңтайлы теңдік ешбір елде табылмағанын атап өткен жөн. Тұрмыстық зорлық-зомбылық үшін жауапкершілікті күшейту мәселелері төңірегінде ғылыми полемика жалғасуда. Халықаралық құқықтық актілер отбасы-тұрмыстық қатынастар саласындағы құқық бұзушылықтардың барлық түрлерін толық қылмыстандыруды қолдайды.

Біздің қоғамда қазіргі проблеманы жалпы түсіну (тану) және оларды шешу жолдары жоқ. Зорлық-зомбылық

құрбандарының суреттерімен интернеттегі материалдарды тарату жүйеге айналды. Олар көп жағдайда азаматтардың әртүрлі пікірін қалыптастырады және құқық қорғау қызметіне деген антипатияны тудырады. Көбінесе наразылықтың шегін сақтау үшін мұндай материалдар ұзақ мерзімді негізде жарияланады. Сонымен қатар, ерекше қатыгездіктің жеке фактілері жүйелі түрде жиі таратылады.

Тұтастай алғанда, криминализацияны жақтаушылардың негізгі сүйенер тетігі - отбасылық зорлық-зомбылықтың нысаны ретінде ұрып-соғу және денсаулыққа қасақана жеңіл зиян келтіру сияқты құқық бұзушылықтардың статистикалық мәліметтерін пайдалану болып табылады.

Шынында да, бұл әрекеттер теріс статистика тақтасында басым көрсеткіштердің бірін иеленуде.

Құқық қолданушылар, керісінше, қолданыстағы тәжірибені едәуір тиімді тәжірибе деп санайды және осы санаттағы тіркелген құқық бұзушылықтардың өсуімен байланыстырады.

Мемлекеттің адам, оның өмірі, құқықтары мен бостандықтары сияқты ең жоғары құндылықтарынайқындайтын Конституциялық принциптерінің болуы криминализацияны жақтаушылардың дәлелдерінің бірі болып табылады. Осы қағидатқа сүйене отырып, олар адамға қарсы кез-келген заңсыз әрекеттер қылмыстық-құқықтық жауапкершілікке әкелуі керек деп санайды, сонымен қатар, ұрып-соғу және денсаулыққа қасақана жеңіл зиян келтіру сияқты құрамдар Қылмыстық кодексте орын алуы керек деп есептейді.

Көптеген ғалымдар бұл туралы әртүрлі ғылыми сайттардан, ғылыми жарияланымдардың беттерінен кеңінен мәлімдейді, ал басқалары, керісінше, бұл шамадан тыс криминализацияға әкеледі деп санайды. Көрсетілген әкімшілік құқық бұзушылықтарды қылмыстық құқық бұзушылықтар санатына ауыстыру елеулі криминализацияға алып келеді,

мұның нәтижесінде қандай да бір профилактикалық шараларды қолдану мүмкін болмай қалады, өйткені мұны ауыстырған жағдайда репрессиялық қатаң шаралар дереу басталады.

Қылмыстық қудалауды жақтаушылар отбасылық зорлық-зомбылықтың нысаны ретінде ұрып-соғуды, денсаулыққа қасақана жеңіл зиян келтіруді криминализациялау/қылмыссыздандырудың келесі процесі туралы мәселені өзектендіруді эмпирикалық дәлелдерге негіздеп ұсынады.

Әрине, кез-келген таным тікелей және жанама болып табылады, өйткені біз табиғи рефлексия процесін жоққа шығара алмаймыз және ол үшін ғылыми таным теориясына, иррационалды/рационалды, эмпирикалық/теориялық талдау мен синтезге жүгінуіміз керек.

Осыған байланысты, осы зерттеудің міндеттері заңнама мен құқық қолдану практикасы жүйесінің өзара байланысы мен өзара тәуелділігі қағидаттарын негізге ала отырып, отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылыққа неғұрлым тиімді қарсы іс-қимыл жасау үшін қажетті құқық қолдану практикасын, шетелдік тәжірибені, ғылыми ізденістерді зерделеу және неғұрлым ұтымды ұсыныстарды іздестіру арқылы қазіргі жағдайды объективті шешу болып табылады.

Бұл зерттеудің мақсаты отбасылық-тұрмыстық қатынастар саласында жасалатын, атап айтқанда, денсаулыққа қасақана жеңіл зиян келтіру және ұрып-соғу сияқты жекелеген әкімшілік құқық бұзушылықтарды қылмыстандыру қажеттілігі туралы сұрақтарға жауап іздеу болды.

АКАДЕМИЯ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ
ПРИ ГЕНЕРАЛЬНОЙ ПРОКУРАТУРЕ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

**КРИМИНАЛИЗАЦИЯ/ДЕКРИМИНАЛИЗАЦИЯ
ФОРМ СЕМЕЙНО-БЫТОВОГО НАСИЛИЯ:
ПОБОЕВ, УМЫШЛЕННОГО ПРИЧИНЕНИЯ
ЛЕГКОГО ВРЕДА ЗДОРОВЬЮ**

НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ

Нур-Султан, 2021

УДК 343.2/.7
ББК 67.408
О-81

Под общей редакцией первого проректора Академии правоохранительных органов при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан, доктора юридических наук, профессора К.К. Сейтенова.

Коллектив авторов:

Тапаев С.Б., к.ю.н., ассоциированный профессор Хан В.В., Түсіп Т.А., доктор философии (PhD) Куатова А.С.

Криминализация/декриминализация форм семейно-бытового насилия: побоев, умышленного причинения легкого вреда здоровью.

С.Б. Тапаев, В.В. Хан, Т.А. Түсіп, А.С. Куатова - п.Косшы: Академия правоохранительных органов., 2021. – 502 б.

ISBN 978-601-7969-61-5

Научно-практическое исследование подготовлено в целях совершенствования служебной деятельности и межведомственного взаимодействия правоохранительных органов.

Авторским коллективом рассмотрены современные проблемы профилактики и противодействия семейно-бытовому насилию.

Издание предназначено для сотрудников правоохранительных органов, а также для научных работников, преподавателей вузов, докторантов, магистрантов, студентов вузов и других заинтересованных лиц.

Научно-практическое исследование проведено по поручению Администрации Президента Республики Казахстан (Протокол АП № 21-32-5.5 от 02.04.2021г.) и Совета Безопасности Республики Казахстан (Протокол СБ б/н от 14.04.2021г.).

Рекомендовано:

Учебно-методическим советом Академии правоохранительных органов при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан

УДК 343.2/.7
ББК 67.408
О-81

ISBN 978-601-7969-61-5

© Академии правоохранительных органов, 2021
© К.К. Сейтенов, С.Б. Тапаев, В.В. Хан, Т.А. Түсіп, А.С. Куатова, 2021

Содержание

Введение.....	243
Раздел 1. Семейно-бытовое насилие: казахстанский и международный опыт правового регулирования.....	247
1.1 Семейное благополучие: причины и условия возникновения дискриминации в семье	247
1.2 Краткий анализ законодательства Республики Казахстан по противодействию семейно-бытовому насилию .	
1.3 Семейно-бытовое насилие: типология юридической ответственности	278
1.4 Международный опыт по противодействию и предупреждению семейно-бытового насилия (краткий анализ).....	288
1.5 Индикаторы ООН по защите прав человека в семейно-бытовых отношениях: траектории национальных правовых институтов.....	308
Раздел 2. Дискуссия по процессу криминализации/ декриминализации форм семейно-бытового насилия (<i>побои, умышленное причинение легкого вреда здоровью</i>) в казахстанском законодательстве	321
2.1 Критический анализ позиции сторонников криминализации форм семейно-бытового насилия (<i>побои, умышленное причинение легкого вреда здоровью</i>)	321
2.2 Дифференциация криминализации/декриминализации форм семейно-бытового насилия (<i>побои, умышленное причинение легкого вреда здоровью</i>): сравнительно-статистические основания.....	331
2.3 Мировой (<i>евразийский</i>) опыт по криминализации/декриминализации форм семейно-бытового насилия (<i>побои, умышленное причинение легкого вреда здоровью</i>): сравнительно-правовой анализ.....	348

Раздел 3. Перспективы совершенствования законодательной и правоприменительной практик по вопросам противодействия семейно-бытовому насилию.....	377
3.1 Законодательные пробелы в правоприменении нормативных положений по противодействию семейно-бытовому насилию.....	377
3.2 Принятие подзаконных актов как способ совершенствования законодательной базы по противодействию семейно-бытовому насилию.....	393
3.3 Модификации санкций правовых норм, предусматривающих ответственность за побои и умышленное причинение легкого вреда здоровью.	409
3.4 Национальная модель правового регулирования преступлений в семейно-бытовой сфере: резервы правоприменения состава истязания и института пробации.....	431
Заключение.....	451
Сравнительная таблица законодательных инициатив по вопросам предупреждения и противодействия семейно-бытовому насилию	465
Приложение.....	477
Рецензии на исследование зарубежных и отечественных ученых.....	478

ВВЕДЕНИЕ

Вопросам противодействия семейно-бытовому насилию государство всегда уделяло особое внимание.

Республика Казахстан, присоединяясь к международным стандартам защиты прав человека, предпринимает активные шаги по снижению уровня семейно-бытового насилия, рассматривая его как серьезное правонарушение против личности.

Неоднократно принимались меры по поиску регуляторного баланса между профилактикой и адекватным реагированием на противоправные события. Во всех случаях учитывалась возможность сохранения семьи, укрепления семейных уз и ценностей. Законодатели искали правовые преференции для правонарушителей, а взамен требовали правовых гарантий соблюдения прав каждого члена семьи.

Немаловажно отметить, что оптимальный баланс не обнаружен ни одной из стран. Продолжается научная полемика вокруг вопросов усиления ответственности за бытовое насилие. Международные правовые акты ратуют за полную криминализацию всех видов правонарушений в сфере семейно-бытовых отношений.

На сегодня отсутствует общее представление (видение) о существующей проблеме и путях её разрешения. Распространение материалов о жертвах насилия в сети Интернет превратилось в системное правило и происходит на посто-

янной основе. Эти материалы и иллюстрации будоражат общество, вызывая недоверие к правоохранительным органам. Нередко для поддержания новых настроений недовольства эти материалы публикуются на периодической основе. При этом, зачастую, отдельные факты особой жестокости транслируются как системные.

В целом, ключевым доводом сторонников криминализации является оперирование статистическими данными таких правонарушений как побои и умышленное причинение легкого вреда здоровью, в качестве форм семейного насилия.

Действительно, сегодня эти деяния являются наиболее распространенными. Но правоприменители напротив считают действующую практику наиболее эффективной, с чем и связывают рост регистрируемых правонарушений данной категории.

Одним из доводов сторонников криминализации является наличие конституционного принципа, определяющего высшей ценностью государства человека, его жизнь, права и свободы. Опираясь на этот принцип, они полагают, что любые противоправные деяния против личности должны повлечь уголовно-правовую ответственность, а следовательно, такие составы как побои и умышленное причинение легкого вреда здоровью должны располагаться в Уголовном кодексе.

Многие ученые широко заявляют об этом с различных научных площадок, со страниц научных публикаций, а другие, напротив, полагают, что это приведет к излишней криминализации. Перевод указанных административных правонарушений в категорию уголовных повлечет за собой значительную криминализацию, что приведет к невозможности профилактирования поскольку сразу будут наступать репрессивные меры.

Актуализация вопроса об очередном процессе криминализации/декриминализации побоев, умышленного причинения легкого вреда здоровью, представляемых сторонниками криминализации в качестве форм семейного насилия, аргументирована эмпирическими данными.

Несомненно, любое познание является непосредственным и опосредованным, поскольку мы не можем исключить естественный процесс рефлексии и для этого необходимо обратиться к теории научного познания, анализу и синтезу рационального/иррационального, эмпирического/теоретического.

В этой связи, задачами данного исследования явилось объективное разрешение существующей ситуации посредством изучения правоприменительной практики, зарубежного опыта, научных изысканий и поиска наиболее рациональных предложений, необходимых для более эффективного противодействия семейно-бытовому насилию, исходя из принципов взаимосвязи и взаимозависимости системы законодательства и правоприменительной практики.

Целями данного исследования стал поиск ответов на вопросы о необходимости криминализации отдельных административных правонарушений, в особенности умышленного причинения легкого вреда здоровью и побоев, совершаемых в сфере семейно-бытовых отношений.

